

Hvilken plass skal den etiske veiledning ha i forkynnelsen?

Af John Steinar Jacobsen ©

Artikkel i NLA's årsskrift 1995, s.79-91, ISBN 82-7468-031-6

- Etisk veiledning i en anti-autoritær kultur
- Bibelen og den allmenne begrunnelsen av etikken
- Etikk som plikt og frihet
- Forutsigelige rammer krever uforutsigelig forkynnelse
- Forkynnelsen og forkynneren
- Det som det er størst behov for hos folket på ditt sted
- Etikk og evangelium
- Noen spadestikk i prekenpraksisen
- Etikk i samfunnet og antinomisme i forkynnelsen?

Vår tid opplever en påtagelig etterspørsel etter etikk. Mange peker på behovet for å gjenreise normer og verdier. Flommen av etikkbøker, artikler, seminar og foredrag i bedrifter, på universitet og høyskoler, i offentlig forvaltning, politikk og kulturliv viser at det er mer enn en klisjé at 90-årene er blitt "etikkenes tiår". Men den som ønsker å *forkynne* til kristen etisk veiledning, legger fort merke til at tidens tegn ikke er éntydige. Den positive holdningen til etikk går nemlig hånd i hånd med et sterkt anti-autoritært drag i kulturen og i kirken.

Etisk veiledning i en anti-autoritær kultur

Tidligere aksepterte autoriteter som foreldre, skole, politikere og myndigheter, Bibelen, paven og Gud blir utfordret som aldri før. Vi vil ha oss frabedt at prester og predikanter *foreskriver* hvordan vi skal leve. Vi vil finne vår egen vei, uten direktiver fra andre. Bibelens oppsummering av den turbulente dommertiden er treffende også for vår tid: "Hver mann gjorde som han selv fant for godt." (Dom 21,25)

Denne skepsisen til autoriteter kan være positiv så lenge den bidrar til å rive ned falske, autoritære strukturer og holdninger i kirke og samfunn. På bedehuset har det lenge vært et ideal å oppdra et "myndig lekfolk" til å tenke selvstendig. Man skal ikke måtte vente til presten eller generalsekretæren har sagt sitt før man kan mene noe selv. Problemet for forkynnelsen melder seg først når det anti-autoritære slår over i det anti-autoritative, altså når etikken blir relativisert, privatisert og subjektivisert. Men mye tyder på at nettopp dette har skjedd: Det som er rett for deg, trenger ikke å være rett for meg, heter det, og hvis ikke de normer som presenteres er selvinnlysende, vil vi ikke bøye oss for dem.

I dette kulturelle klimaet er det vi skal lære dømte (og helst også udømte) mennesker å holde alt det Jesus har befalt (Matt 28,20). Da kan nok den som forkynner, regne med tilslutning til visse grunnleggende etiske normer. Men der kristen etikk er på kollisjonskurs med den rådende moral, må man ta hensyn til at mennesker ikke gjerne hører på forkynnere som vil fortelle dem hvordan de bør leve. *Skal forkynnelsen vinne gjenklang, må den derfor være "dialogisk"*. Den må være sensitiv for hva mennesker i dag tenker og føler, hva de sliter med og hva de gleder seg over. De forkynnere som når lengst ut og lengst inn, er de som forsøker å forutsi hva tilhørernes reaksjon på budskapet vil bli, og som svarer konstruktivt på dette.

Bibelen og den allmenne begrunnelsen av etikken

Overfor mennesker som ikke deler den kristne tro og heller ikke holder Bibelen for norm, er det ikke nok å begrunne etikken med at "det står i Guds ord", eller at "Jesus har befalt" det ene eller det andre. Selv om det er et ufravikelig premiss for kristen forkynnelse at Bibelen er den normerende norm både for lære og liv, så er det ikke lenger tilstrekkelig å begrunne etikken slik. Også de troende *må kunne argumentere for* en bibelsk etikk, f.eks. i møte med ikke kristne klassevenninner, idrettskamerater, kolleger, naboer og slektninger. Hvis forkynnelsen vil kommunisere med de mange, må den *bestrebe seg på å begrunne etikken på en måte som de fleste kan begripe og godta.*

I de aller fleste tilfeller er det da også mulig å begrunne den kristne etikken allment. En kristen tror jo at Guds vilje er til det beste for alle mennesker, at lovens krav står skrevet i alles hjerter og at samvittigheten er en Gud-gitt instans i mennesket (Rom 2,14f). Etikken er forankret i skapelsen og den allmenne Guds- og lovåpenbaring. Derfor kan forkynnelsen frimodig *regne med at etikken har et tilknytningspunkt hos alle mennesker - uansett tro eller livssyn.*

Luther mente for øvrig at denne allmenne forankring av etikken ikke bare gjelder "lovens andre tavle", slik mange synes å mene: "Selv om det aldri hadde kommet noen Moses, eller om Abraham ikke var blitt født, hadde de ti bud likevel måttet styre alle mennesker fra begynnelsen av. Det har de da også gjort og gjør det ennå. Alle skapninger holder nemlig med rette Gud for å være Gud og ærer hans navn; [...] På den måten er og blir det første bud felles for både jøder og hedninger."^[1]

Ingen av Guds bud er ukjente for mennesket. Derfor kommer ikke etikken til tilhøreren som noe fremmed, men som noe som - til tross for syndefallet - har en forbundsfelle i dypet av menneskets egen samvittighet.

Etikk som plikt og frihet

Det er heller ikke uten betydning i et anti-autoritært klima at forkynnelsen kombinerer grunnleggende, bibelske plikter og verdier med *frihet for tilhørerne til å utøve selvstendig etisk skjønn.* Dette er praktisk nødvendig p.g.a. samfunnets økende kompleksitet, men det er også et viktig kristent ideal.

Paulus praktiserer dette idealet bl.a. i formaningsdelen av sitt brev til romerne. Han starter i Rom 12,1-2 med å formane de kristne ved Guds barmhjertighet til å se hele sitt liv som en gudstjeneste. Deretter gir han i 12,3 - 13,14 diverse generelle anvisninger for hvordan menigheten skal leve sammen i kjærlig tjeneste for hverandre og utad, før han i 14,1 - 15,13 gir noen mer konkrete råd til de gruppene som har dannet seg av "sterke" og "svake" i menigheten, om hvordan de skal ta i mot hverandre i gjensidig respekt. Den løse sammenstillingen av tema i disse formaningsavsnittene viser at Paulus ikke vil gi noen fullstendig fremstilling av hva en rettferdiggjort kristen skal gjøre eller la være å gjøre. Han vil heller at de han skriver til, skal reflektere over hans formaninger og så, på grunnlag av den innsikt de har vunnet, *selv avgjøre* hva som er rett i stadig nye situasjoner. Dette etiske prinsippet bygger han inn i selve overskriften: "La dere forvandle ved at sinnet fornyes, *så dere [selv] kan dømme* om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne." I tråd med dette gir apostelen i 14,1ff (jf. 1 Kor 8 og Kol 2,16) til kjenne at det dermed blir rom for forskjeller i livsstil blant kristne når det gjelder adiafora, som det å spise ulike slags mat eller å overholde visse helligdager eller ikke.^[2] "Hvorfor dømmer dere ikke *ut fra dere selv* om hva som er rett?" sier også Jesus til folket (Luk 12,57).

Jesus stiller utvilsomt sine tilhørere overfor ufrakommelige plikter, f.eks. i Bergprekenen. Det samme gjør Paulus når han sammenfatter budene i Rom 13,9. Men begge setter altså sine adressater fri til selv - for Guds ansikt - å trekke ansvarlige slutninger av slike plikter i de mangfoldige situasjoner de vil komme til å stå overfor i menighet, familiefellesskap og samfunn. Her ser vi noe av hva Jesus og Paulus mener med et gudsfolk som er myndig i etisk henseende, veiledet av det overordnede, dobbelte kjærlighetsbudet og av verdier som rettferdighet, barmhjertighet og troskap (Matt 22, 34-40; 23,23; Rom 13,8.10).

Forutsigelige rammer krever uforutsigelig forkynnelse

Mange er positivt forventningsfulle når de selv oppsøker kristen forkynnelse, den etiske inklusiv. Det er riktignok slik at yngre kirkegjengere prioriterer det å "veilede i rett livsførsel" adskillig lavere enn det eldre kirkegjengere gjør når de blir bedt om å si hva som for dem er "meget viktig" ved kirkens preken. Men hele 40 % av de som møter frem til gudstjeneste i Den norske kirke en vanlig søndag, mener at prekenens mål bl.a. skal være å veilede til rett livsførsel.[3] Forkynnerne på sin side ønsker vel også at tilhørerne skal gå fra gudstjenesten eller møtet med en fornyet motivasjon til å ta de neste skritt i kjærlighet. Ja, det er et særtrekk ved en god predikant at hun eller han ikke bare vil informere sine tilhørere, men bevege dem. Og den *endring* i menneskers liv prekenen sikter på, er oftest også av moralsk karakter.

Men det er noe ved selve *gudstjenestens og møtets rammer* som kan vanskeliggjøre en slik etisk veiledning. For mens etikken ofte dreier seg om noe som trenger korreksjon og *forandring*, så står gudstjenestens (og de fleste møters) liturgi der som noe "*uforanderlig*" og forutsigbart. Jeg mener: selv om gudstjenesten starter med syndsbejelse, så slutter den med velsignelsen. Det er et stort gode, som jeg ikke vil unnvære. Men det *kan innebære en fare for misbruk* på den måten at til gudstjeneste og møte kan jeg gå for å få tilgivelse og velsignelse over livet mitt *slik det nå en gang er*. Jeg kommer som jeg er og går igjen som jeg alltid har vært, uten at Gud har fått skape noe nytt hos meg.

Om ikke de gode, men forutsigelige, rammene omkring skal forfalle til uforpliktende seremoniell, er det nødvendig at forkynnelsen er uforutsigelig, treffende og etisk veiledende. Forutsigelig forkynnelse er under alle omstendigheter en forbrytelse mot forventningsfulle tilhørere. *Men uten en uforutsigelig, ransakende og friggjørende forkynnelse av Guds lov og evangelium og dertil en klar utfordring til å endre gale holdninger og handlinger, kan vi rett og slett komme til å fornekte selve gudstjenestens vesen som en overgang fra mørke til lys.*

Det eneste forutsigelige i vår forkynnelse må være at den er forankret i Guds ord, og at den *vil noe* både med predikant og tilhører. Etikdens oppgave i forkynnelsen er ikke minst å holde liv i den hellige uro: bruker eller misbruker jeg gudstjenesten?[4]

Forkynnelsen og forkynneren

Paulus ikke bare forkynner etikk, han står også som *forbilde* for sine menigheter (1 Kor 4,16; 1 Tess 1,6), slik Mesteren selv fremstilles og fremstiller seg som moralsk forbilde (Fil 2,5ff ; Joh 13,15).

Mange av oss har våre gode moralske forbilder også blant forkynnere. Vi ønsker å følge deres eksempel, og de dukker opp for vårt indre blikk når vi står i valgsituasjoner.

Sigurd Gundersen, som var domprost i Kristiansand 1946-63, var i sin tid en meget avholdt mann både blant voksne og barn. En dag på søndagsskolen fortalte læreren om den barmhjertige

samaritan. Da det ble nevnt at presten gikk forbi stakkaren som var falt i hendene på røvere, var det en liten pike som utbrøt meget overbevisende: "Det hadde aldri Gundersen gjort!" Domprosten hadde gjennom sin gjerning klart å snu prestens negative forbilde i Jesu fortelling til et positivt i sin egen by.

En troverdig adferd har større gjennomslagskraft enn noen etisk forkynnelse. Her gjelder det at "En gjernings spor seg preger mer enn tusen ord" (Ibsen i Brand). Derfor kan vi ikke neglisjere den betydning *forkynnerens person og liv* har for den etiske veiledningen. Tilslutning til kristen etikk vinnes lettere gjennom å vise positive og inkluderende holdninger i det daglige liv enn gjennom negative markeringer i prekenen eller i offentligheten ellers.

Enhver kristen er en forkynner, en "bibel" som daglig "leses" av omgivelsene. Men *en prest eller predikant* blir nok lest særlig nøye. Hver levet dag er en ordløs preken som kontinuerlig taler til andre. Dette er det særlig viktig å ha i minne hvis vi ønsker å prege *unge* mennesker på en grunnleggende måte. Det er like viktig for dem å *se* en preken som å *høre* en.

Skal mennesker virkelig motiveres til forandringer i livet, er det nødvendig å ta på alvor sammenhengen mellom preken og praksis. Det mennesker skal *lære å holde*, overføres best ved at de som underviser og forkynner, *lever det ut*. Derfor trengs det både forbilder og opplevelser som kan etablere en tydelig forbindelse mellom etisk viten og erfart virkelighet. Slike opplevelser kan det legges til rette for ved at forkynnere og tilhørere også *gjør noe sammen* til beste for andre.

Et glimrende eksempel fikk vi i nyhetene på TV2 en tid før jul i 1994. En av Ilas fengselsprester, de innsatte og ansatte var ivrig opptatt i fengselskapellet med å pakke 1000 julegaver til fanger som manglet det meste i Latvia. Gavene hadde de selv skaffet til veie, bl.a. fra ulike firma. Det var nesten som vi på skjermen kunne se hvordan Kristus smilte til de ivrige gavepakkerne fra krusifikset over alteret i kapellet.

Det som det er størst behov for hos folket på ditt sted

Nå har vi sagt litt om etikkforkynnelsens nødvendighet, en del om hvordan vi bør legge den an, og vi har understreket at den ikke kan løsrives fra forkynnerens personlige ferd og fra praktisk medopplevelse i solidaritets- eller diakonalt arbeid. Men *hva* skal så forkynneren legge vekt på i sin etiske veiledning?

I forordet til sin *Lille katekisme* (1529) gir Luther det generelle råd til kristen undervisning og forkynnelse at man konsentrerer seg om det som det er aller mest behov for til enhver tid, på hvert sted, overfor de ulike tilhørere:

"Når du har lært dem denne korte katekismen, så ta for deg den store katekismen og gi dem en rikere og videre forståelse. Der skal du holde fram hvert enkelt bud, hver enkelt bønn, hvert enkelt stykke med de mange slags gjerninger, nytte, gagn, fare og skade som hvert av dem inneholder, [...] *Og særlig må du drive mest på med det budet og stykket som det er størst behov for hos folket på ditt sted.* Slik må du for eksempel drive hardt på med det sjuende bud, om å stjele, hos håndverkere, handelsmenn, ja bønder og tjenestefolk også, for hos slike folk er allslags utroskap og tyvaktighet stor. Likeens må du holde fram det fjerde bud for barna og den alminnelige mann, så de kan være stille, trofaste, lydige og fredsommelige, og du må alltid nevne mange eksempler fra Skriften på hvorledes Gud har straffet og velsignet slike mennesker..."[5]

Nå var det nok enklere for Luther enn det er for oss å *utfolde hverdagens kall og samfunnsansvar* på en treffende måte i forkynnelsen. Ingen predikant kan være noe i nærheten av ekspert på alle de

valgsituasjoner vi i dag står overfor i et høyteknologisk og svært differensiert samfunn. Etikken kan derfor ikke foreskrive praktiske løsninger i alle detaljspørsmål. Vi må ofte overlate til fagdebatten, til den individuelle veiledning, f.eks. i sjelesorgen, og til den enkeltes samvittighet å treffe avgjørelser som krever spesiell innsikt og erfaring. Forkynnelsen *kan* f.eks. si noe til helsepersonell om at det går en avgjørende grense mellom aktiv livshjelp og overdreven behandling i møte med dødssyke pasienter. *Men hvor* denne grensen går, i møte med den enkelte pasient, er noe som må forbli legenes avgjørelse, bygget på etisk forankring, maksimal erfaring og intuisjon. *Forkynnelsen må unngå en kasuistikk som binder samvittighetene i avgjørelser vi likevel ikke kan ta på forhånd.* Ofte må forkynneren nøye seg med å gi *visse grunnleggende retningslinjer* i sin etiske veiledning.

Likevel har vi et ansvar i forkynnelsen til *å gå så langt vi makter med tilhørerne* når det gjelder å anvende de grunnleggende prinsippene (om ikke å slå ihjel, ikke stjele, men hjelpe vår neste til å bedre sine kår, osv.) i ulike hverdags- og yrkessammenhenger i det moderne samfunn. *Hvis forkynnelsen vil være relevant og oppleves forpliktende, kan den ikke nøye seg med generelle og abstrakte normer, den må utmynte disse i retning av det konkrete og aktuelle for ulike tilhørere.* Samfunnet trenger nemlig økonomer som ikke bare vet alt om grensekostnader, men som også har sans for det grenseprengende. Vi trenger jurister som kjenner den positive rett, men som også er opptatt av hva som *bør* gjelde. Bedrifter og offentlige institusjoner trenger arbeidere som ikke bare er dyktige og samvittighetsfulle fagfolk, men som også bryter med mobbing på arbeidsplassen. Guds menighet trenger ungdommer som planlegger sin karriere ut fra ønsket om å gjøre godt heller enn å gjøre det godt. Vi trenger pensjonister som vet at "poenget med livet ditt er ikke hva du har spart, men gitt". Vi trenger forretningsfolk som er mer opptatt av å tjene sine kunder enn å tjene på dem. Vi trenger politikere med sans for et fargerikt fellesskap, og velgere som både kan tenke globalt og handle lokalt. Kort sagt: vi trenger mennesker som kan fylle sine posisjoner med visjoner. *Etikkforkynnelsens kanskje viktigste bidrag er å gi mennesker slike visjoner for det gode felles liv.*

Men da kan etikken ikke nøye seg med det aktuelle. Da må den også forsøke å sirkle inn *det eventuelle*. Helst skulle etikken styre utviklingen, ikke styres av den. Det er selvsagt ikke lett, men det er heller ikke komplett umulig. F.eks. vil billedtelefonen snart gjøre sitt inntog i de tusen hjem og på arbeidsplassene, og familiens PC blir koblet opp mot internasjonale nettverk og databaser. Det betyr at bestemor i Alta kan se sine barnebarn i Arendal adskillig oftere enn før, og Kari i Kamerun kan holde daglig kontakt via dataskjermen med sin søster på Karmøy. Men det betyr også at pappa kan smile og blunke "god-natt" til sine barn over TV-telefonen. Da trenger han vel ikke komme hjem fra kontoret før de er sovnet? Informerte kilder sier at japanere i USA allerede foretrekker å kommunisere via elektronisk post fremfor gjennom direkte møter. Da slipper de nemlig unna de avbrytelser og den småkrangel som ofte karakteriserer diskusjoner i vestlige land.[6] Hvilken kultur vil vi utvikle hvis vi ikke lenger ser hverandre ansikt til ansikt, men erstatter det personlige møtet med et møte på telenettet? Slike spørsmål er også etiske spørsmål. Forkynnelsen kan neppe løse dem alene, men den må forsøke å gi visjoner for det gode liv også i møte med "cyberspace" og "den virtuelle virkelighet".

Etikkforkynnelsen skal m.a.o. sikte på menneskers aktuelle (og potensielle) livsvirkelighet og behov. Lykkes vi med det, vil forkynnelsen oppleves relevant. Da lytter folk, og da viser det seg også at forkynnelsen bærer sin egen autoritet med seg.

Etikk og evangelium

Kristen forkynnelsen har en stor utfordring i *å gi etikken den rette plass i forhold til sentrum i Bibelen*: det glade budskap om tilgivelse, nåde og frelse ved troen på Jesus Kristus. Hovedsaken for

predikanten er ikke å fremholde hva tilhørerne skal gjøre for Gud, men hva Gud har gjort for dem. Dette ser vi allerede av innledningen til budene i 2 Mos 20: "Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av Egypt, ut av trellehuset. Du skal ikke ha andre guder enn meg." Budene begynner ikke med en befaling, men med en befrielse. *Evangeliet har derfor en saklig prioritet i forhold til etikken og moralen.*

Fariseerne på Jesu tid satte moralen først, i tråd med en rabbinsk tese: "Dersom hele Israel ville holde hele loven [Læren] en eneste time, så ville Messias være her!"^[7] Jesus snur dette på hodet. Det er ikke Israel som ved sin omvendelse og lovoppfyllelse skal få Messias til å komme, det er Messias sitt komme som nå muliggjør folkets omvendelse: "Timen er kommet, Guds rike er nær. Vend om og tro evangeliet!" (Mark 1,14f). *Men dette betyr ikke at evangeliet ikke er forbundet med noen krav.* Når Jesus ifølge Matteus-evangeliet sier at han ikke er kommet for å oppheve loven, men for å oppfylle (Matt 5,17), så er det antakelig et svar på anklager som gikk ut på at han var fiendtlig innstilt mot loven. Det er han ikke. Tvert om skjerper han loven i antitesene (Matt 5,21-48).^[8]

På samme måte er det med Paulus. Ingen har som han understreket at etikken er sekundær i forhold til evangeliet, nemlig når han forkynner at mennesket rettferdiggjøres ved tro, ikke ved lovgjeringer. Også Paulus ble kritisert for at han med denne læren satte moralen i fare. Når mennesket ikke frelses p.g.a. sine gjerninger, men ved tro alene, da er det vel likegyldig om vi gjør godt eller gale! Lød innvendingen. Som kjent var det slett ikke det Paulus forkynte (se Rom 3,8). De som ved tro og dåp er blitt frelst av nåde, er dermed også kjøpt fri fra syndens slaveri og er blitt slaver for det som er rett og godt. Ikke for å bli Guds barn, men som Guds frie barn skal man *stille seg til tjeneste for rettferdigheten* (Rom 6).

Også for Luther er det et hovedpoeng at det ikke er i mitt forhold til Gud jeg trenger gjerninger. Han trenger dem heller ikke. Men det gjør mine medmennesker. Gud vil alt godt for min neste, og dette gode vil han ha utrettet gjennom meg og andre mennesker.

Alt dette betyr at *evangeliet må være der for å gi etikken den rette plass og funksjon.* Etikken forkynner ikke hva jeg skal gjøre for å bli frelst, men hvordan jeg skal te meg overfor min neste.

Men evangeliet kommer ikke bare "før" etikken, det kommer også "etter" etikken. Evangeliet har et frigjørende ord til den som har mislykkes. Det å komme til kort overfor de etiske krav innebærer ikke den endelige katastrofe. Den som skal *lære mennesker å holde alt det Jesus har befalt*, må derfor også lære dem at Jesus går med alle dager, ikke minst i nederlagets timer. Den som har sitt hjem i Guds kirke, er omsluttet av barmhjertighet og tilgivelse. *Denne "innrammingen" av etikken i evangeliet er det som gjør kristen etikk unik.*

Noen spadestik i prekenpraksisen

Kristen forkynnelse skal avsløre synden og holde frem evangeliet, men den skal altså også gi forpliktende etisk veiledning. Hvordan tar så dette seg ut i vår faktiske forkynnelse?

Det er litt påfallende at mens etterspørselen etter etisk veiledning er som sterkest i folket, så blir etikken heller sjelden utfoldet i kirken eller på bedehuset. Mitt inntrykk som tilhører til en hel del kristen forkynnelse gjennom ca. 25 år er at det forkynnes forholdsvis lite etikk - bortsett fra (viktige områder som) abort, samliv, skatt, givertjeneste og personlig andaktsliv. Mye tradisjonell luthersk forkynnelse nøyer seg med å forkynne lov og evangelium. Man har en tendens til å begrense loven til dens "annen bruk", og kommer sjelden til formaningen.

Dette inntrykket bekrefter seg dessverre langt på vei når jeg ser gjennom mine egne prekenmanus etter ti års studentpresttjeneste. Jeg tør vel påstå at manuskriptene viser en rimelig sentral innsikting på synd og nåde, men det er nok begrenset hvilken hjelp tilhørerne har fått til etisk orientering og jordnær, praktisk, moralsk veiledning med tanke på de ulike hverdagssituasjoner og fagsammenhenger de kom fra og skulle tilbake til etter forkynnelsen.

Olav Skjevesland har påvist at av 167 radioandakter fra kirkeåret 1983-84 var det bare 5-6 som beveget seg "fra de generelle ord om gjerningene og fruktene til mer utfoldet spesifisering av hvorledes disse kan vinne skikkelse i hverdagslivet. [...] Fra andaktene er det vanskelig å unngå helhetsinntrykket av at "det kristelige" liksom utgjør én spesiell fil på livets aveny, mens arbeid, sosialt liv, rekreasjon osv. foregår langs andre kjørebaneer."^[9]

En gjennomgang av de ukentlige (mini)prekenene i et av våre organisasjonsblader for kirkeåret 1993-94 viser en lignende tendens.^[10] Jeg finner at av 44 tekster (fordelt på 9 lege forkynnere og 3 teologer), kan 29 tekster sies å inneholde en etisk tematikk i form av bud, formaninger, forbilder, dyder, plikter, kall til etterfølgelse o.l., enten som hovedsak eller som et bimotoiv. Det sier noe om at etikken gjennom denne (II.) tekstrekken har fått forholdsvis romslige kår. I 25 tilfeller blir dette etiske stoffet berørt i preken-ene, *men oftest i meget generelle vendinger*, som f.eks.: "Livet skal være et liv i glede, i arbeid, i forventning. [...] Det å være noe for andre, gjør Jesus til et grunnleggende livsmønster." Andre er inne på "trongen og lengten etter å leve i pakt med Guds vilje", eller på "å bære fram lekamen [sin] som eit åndeleg offer." Alt dette har sine bibelske belegg og er på sin plass. Men *faren for abstraksjon* er opplagt til stede når vi bare gjentar generelle bibelske utsagn som: "Ta då krossen opp og fylg Herren", *uten å si noe konkret* om hva det skulle innebære. I 11 tilfeller blir predikanten noe mer konkret, som når det heter at: "samboerskap er synd", eller det påpekes at man skal "dele noe av sin rikdom med andre". Men *bare 2 av 44 preken*er (begge ved teologer) drister seg til å gi *helt praktiske, gjerningsdrivende råd om hva leseren bør gjøre*. I det ene tilfellet: sette seg ned med sin ektefelle og samtale om troskap og omsorg i samlivet, og samtale hjemme om troskap mot forsamlingen. I det andre tilfellet: "Ta skriftemålet i bruk."

De etiske områder som blir berørt, begrenser seg i hovedsak til det som en av prekenene selv betegner som "kristenlivet". Det gjelder: kallet til å bli forkynner eller misjonær, gå inn i barnearbeid eller andre kristelige verv, å bli i Jesu ord og lytte til Guds ord og formaninger, som f.eks.: "la oss faste og be og takke Gud," eller: "me som er vaksne skal bera borna våre til Jesus i bøn [og] i den heilage dåpen." Det er noe prisverdig i dette, nemlig at forkynnelsen her tradisjonelt har ivaretatt noe som i lang tid ikke er blitt behandlet i lærebøker i kristen etikk. Det er først i det aller siste at bønne og fromhetslivet som etisk ansvar igjen er blitt tema i fagbøkene.^[11] Politikk og arbeidsliv, de arbeidsløses situasjon, skole- og studietilværelse eller andre sider av det hverdagslige kallslivet glimrer imidlertid med sitt fravær i de undersøkte prekenene. Det samme gjelder brennbare etiske spørsmål, som menneskesyn, human bioteknikk, natur og miljø, økonomi, velferdsstatens og den pluralistiske kulturens utfordringer. Kun i ett tilfelle streifes fritidssamfunnet, og da med følgende (antatt billedlige) markering: "Gudsrike-arbeidarar fordriv ikkje tida i hobbykjellaren."

Ser vi på den ukentlige Side 2-andakten i samme blad for samme tidsrom (i alt 43 andakter fordelt på 28 skribenter), så har disse fritt valgte tekster, som regel et enkelt bibelvers.^[12] Her viser det seg at bare 5 av de valgte tekster er uttalt etiske. Ytterligere 7 tekster kan sies å inneholde et indirekte etisk budskap, f.eks. gjennom uttrykket "å gå på Herrens veier" (2 Krøn 17,6a). *De fritt valgte tekstene reduserer altså det etiske tilfang til under det halve i forhold til kirkeårets tekster* (til 12 av 43 mot 29 av 44 eksempler). I 4 av de 12 tilfellene blir etikken ikke berørt i andakten. Én av de 8

andaktene som faktisk tar opp etikken, aktualiserer noen av de ti bud, deriblant (med rette) det urimelige i at "det er blitt lovlig i vårt samfunn å drepe barn i mors liv". De øvrige formaningene dreier seg i andaktene, som i prekenene, om det individuelle fromhetsliv: guds frykt, bønn, å ta til seg åndelig næring og leve i enhet i forsamlingen. Kristnes ansvar for verden utenfor det kristne fellesskap - i tillegg til det nevnte eksemplet angående abortloven - hentes kun inn i én andakt (som f.ø. ikke har en etisk tekst som utgangspunkt). Her oppfordres det til bønn for fredsprosessen mellom Israel og araberene.

Etikk i samfunnet og antinomisme i forkynnelsen?

De personlige inntrykk vi her har referert, og de tre undersøkelsene som er nevnt - den ene fra "utadrettet" forkynnelse i NRK og de to andre fra "innadrettet" forkynnelse overfor lesere av et kristent organisasjonsblad - gjør på ingen måte krav på å være representative for etikkforkynnelsen i vår kirke eller på våre bedehus. Likevel er det tankevekkende at etikken for det første synes å komme sjeldnere til orde i forkynnelsen enn det de bibelske kilder legger opp til, f.eks. Jesu forkynnelse og Paulus sine brev. For det andre er det påfallende at de fleste av de etiske spørsmål som samfunnet rundt oss søker veiledning i for tiden, er så godt som fraværende i den forkynnelsen vi har sett på.

Det er nok ingen i vår kirke som vil stå for en klassisk antinomisme slik vi kjenner den fra oldkirken (Markion) eller fra reformasjonstiden (Johan Agricola). Viljen til å forkynne etikk er nok til stede hos de fleste prester og predikanter, og særlig det personlige fromhetsliv er tilgodesett i det stoffet jeg har sett på. Men tendensen til *abstraksjon* i formen og til *reduksjonisme* i temaområder, kan vi likevel ikke lukke øynene for. Hvis de nevnte eksempler sier noe om en generell tendens, har vi en del å snakke sammen om fremover når det gjelder hvordan vi - bl.a. gjennom forkynnelsen - bedre kan ivareta det oppdraget som heter *å lære dem å holde alt det Jesus har befalt oss*. Aller mest må vi forsøke å hjelpe hverandre til å løfte frem slike *visjoner for det gode liv* som gir mennesker lyst til å strekke seg etter det. For som alle vet: det er utrolig hva mennesker kan utrette når lysten får drive verket.

[1] Martin Luther, *Mot sabbatarierne* (1538), Verker i utvalg, bind VI, Oslo 1983, s.360f.

[2] For en nærmere drøfting av dette synspunktet, se Peter Stuhlmacher: *Der brief an die Römer*, Göttingen und Zürich 1989, s.166-170.

[3] Pirjo Krabye og Olav Skjevesland: *Rapport fra gudstjenesten*, Verbum 1993, s. 30f.

[4] Til dette synspunkt se: Laila Riksaasen Dahl: *Om bruk og misbruk av gudstjenesten*, Halvårsskrift for praktisk teologi, nr. 2/1992, s.38f og Regin Prenter: *Antinomismen i forkyndelse og liturgi*. i ANTINOMISMEN, En vranglære i folkekirken, utg. av Konvent for Kirke og Teologi i Danmark 1987, s. 39-46.

[5] Sitert etter Arve Brunvoll: *Den norske kirkes bekjennelsesskrifter*, Oslo 1972/1976, s.106f.

[6] Se Weekendavisen, København, bilaget Bøger, for 3.-9.juni 1994, s.9f.

[7] Se Birger Gerhardsson (red.): *En bok om nya testamentet*, Lund 1970, s.238.

[8] En instruktiv innføring i forholdet mellom Jesu evangelium og krav gir Edvin Larsson: *Ett kravlöst evangelium?* TTK, 2/1991, s.81-94.

[9] Se Olav Skjevesland: *Ord i det blå, Stikkprøver i en årgang norske radioandakter*. Land og kirke 1987, s.109.

[10] Prekenene over kommende søndags tekst på s.2 i *Sambåndet*, f.o.m. nr. 41/93 t.o.m. 40/94.

[11] Jens Olav Mæland *På livets side, Kristen etikk i perspektiv*, Oslo 1993 vier Kirken og herunder bl.a. diakonien og bønnen et eget kapittel. Likeledes får Kirke, menighetsliv og fromhetsliv en særskilt behandling av Ivar Asheim i Svein Olaf Thorbjørnsens (red.) *Utfordringer og ansvar*,

Områdeetik, Oslo 1994.

[12] *Sambåndet*, f.o.m. nr. 41/93 t.o.m. 40/94.

Denne artikel var bragt på KPI's hjemmeside: www.kpi.dk